

GHEORGHE APETROAE'S POEMS FROM THE PERSPECTIVE OF THE CONNOTATIONS SPECIFIC TO CULTURAL IMAGIOLOGY

Clementina Mihăilescu

Assoc. Prof., PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The paper entitled "The Poetry of Gheorghe Apetroae Approached in Terms of the Connotations Specific to Cultural Imagology" dwells upon the mental images related to the concept of cultural imagology which are central both to reason and to the literal. Our methodology based on image studies which stand for national and cultural stereotypes brings into bold relief those national characteristics such as sensibility, intelligence and courage and shows how the poet turns into good account the Romanians as a collectivity that lives and regenerates through each and every individual. In order to help us identify the Romanian national characteristics, the poet resorts to the philosophy of detail associating "the language and the country, the sea and the sky" which represent an emanation of the involuntary national memory and which certify the heroism and spirituality of the Romanian people.

Keywords: cultural imagology, language, country, sensibility, transcendence

Pentru a demonstra că abordarea noastră este în consonanță cu metodologia elaborată în studiile imaginii ca teorie a stereotipurilor culturale și naționale, câteva considerații pe această temă se impun a fi luate în discuție.

Imagologiștii susțin că naționalitatea este redată în contextul perspectival al textului de reprezentare sau a discursului, așa numitul "spectant"¹. Din acest motiv, imagologiștii sunt interesați de dinamica dintre acele imagini care-l vizează pe celălalt și acele imagini care caracterizează propria noastră identitate.

Studiind imaginile de identificare națională specifice lui Gheorghe Apetroae, problema pe care ne propunem s-o demonstrăm este că acest poet se identifică pe sine nu doar ca român ci și ca un intelectual european autentic.

Wellek susține că "imaginile nu reflectă identități, dar constituie posibile identificări ale acestora"². Deci, imaginile valorificate de Gheorghe Apetroae ne ajută să identificăm specificul românesc, care specific, în epoca globalizării, vine și întregește semnificativ sensibilitatea și valorile estetice ale unei Europe ce se vrea culturală prin asimilarea contribuțiilor individuale semnificative.

Gheorghe Apetroae, personalitate complexă cu performanțe în variate domenii: inginerie, publicistică, poezie, relaționează cu modelul proustian bogat în imagini ce reflectă itinerariul spiritual al poetului, focalizându-și atenția pe momentele existențiale: copilăria, care interacționează cu memoria și imaginarul, adolescența, perioada zbaterilor în încercarea disperată de a identifica "esența lucrurilor"³ și în sfârșit stadiul creativității când poetul se cunoaște pe sine prin scris. Actul creației relaționează strâns cu diferite aspecte ale imagologiei culturale.

¹ Wellek, R. and Warren, A., *The Theory of Literature*, London, 1949, p. 8

² *Ibidem*, p. 8

³ Rusu, L., *Estetica poeziei lirice*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 110

Demersul nostru metodologic are ca linie de forță aducerea în prim plan a acelor caracteristici naționale ca sensibilitate, inteligență, curaj și de a arăta modul în care poetul Apetroae îi identifică și îi pune în valoare pe români ca o colectivitate ce viază și se regenerează prin fiecare individ în parte. Așadar, românul se definește și se evidențiază ca parte integrantă și reprezentativă a conștientului colectiv. Sinecdoca, figura de stil prin care partea reprezintă întregul, întregul partea, prin care particularul este expresia generalului și generalul se definește prin particular, este un element de referință al lucrării noastre, alături de teoriile proustiene și bachelardiene și alături de teoria sunetului a lui T.S Eliot.

Etapele evoluției eului poetic se circumscriu poeziei "Noime":

Lângă paternitate să rămâi,
 cu nesfârșitul, de el îndrăgostit,
 iubitei i-ai furat obârșiei, gralul...
 I-ai colorat gândurile vorbite
 cu cinabrul pietrei,
 în El aprins
 de întâlniri sub privirea infinitului:
 armoniile vieții paterne...
 Adolescentul bătut dar neînvinș
 de gânduri izvorâte dintr-un cer
 de mistere,
 și atins de carnalul valurilor, rebele
 dorințe vii
 le ții și le alergi de atunci, noime
 pârguite de soarele, aromind
 lanurile alămite de nori travertini,
 cu culorile vii ale gândurilor...

Această evoluție răzbate și din subtilele orchestrații ale sunetului. Astfel, vocala "a" din cuvântul "paternitate", primește conotații spirituale în cuvântul "gralul", se nuantează în vecinătatea vocalei "o" în cuvântul "colorat", intră în "armoniile vieții paterne" unde se încarcă cu candoare și cu sentimentul copleșitor al protecției și al trăirilor inedite dar bine conduse din cuvântul "adolescentul". Vocala "a" atinge nivelul zvâcnirilor senzuale în sintagma "carnalul valurilor", pentru ca în versurile "aromind/ lanurile alămite de nori travertini" transcendentul să-și facă loc și să se nuanteze "cu culorile vii ale gândurilor". Această vocală intră într-o orchestrație interesantă alături de vocala "o" din "obârșiile", "armoniile", "aromind" și "gândurilor".

Vocala deschisă "i" nu este vocala țipătului expressionist ci vocala prin care infinitul se circumscrie finitului pentru a irupe din nou și a se lăsa legănat "de lanurile alămite de nori travertini". Vocala "e" din silaba finală a majorității cuvintelor din poezia "Noime" este și ea o vocală de referință. Aparținând registrului mediu, ea creează un echilibru formal și semantic prin care generalul ajunge să se definească prin particular. Particularul nu este nimic altceva decât esența manierei estetice în care poetul Gheorghe Apetroae valorifică valorile conotative ale simbolurilor specifice imagologiei culturale. Aceste sunete ne deschid drumul spre zonele misterioase care anunță valorile de transcendență dar și de intimitate ale poeziilor extrem de inspirate de care ne ocupăm.

Trebuie să subliniem în continuare că blânda căldură a zonelor închise, aproape interzise, redată artistic prin cuvântul "gralul" și sintagma "cinabrul pietrei" sunt primele indicii de

intimitate. Această intimitate caldă este rădăcina tuturor imaginilor psihologice arcuite în jurul paternității. Intrând în armonia vieții paterne, imaginile încep să crească, să evadeze din sfera individualului, dobândind valori ce țin de conștiința colectivă.

Poetul adolescent exprimă, în a doua strofă, o mare lege psihologică. El ne plasează într-un punct sensibil, moment în care trebuie să acceptăm detalii greu observabile. Primul, ne plasează în transcendental, un transcendental ce se sustrage accesului nemijlocit, devenind un centru de gravitate pasiv în care adolescentul “este bătut dar neînving de înțeleșuri izvorâte dintr-un cer de mistere”. Cu memoria încărcată de plinurile și golurile adevărului, adolescentul plonjează în realitatea fiziologică “atins de carnalul valurilor”.

Sintagmele “rebele dorințe vii”, “noime pârghuite de soarele, aromind / lanurile alămite de nori travertini, / cu culorile vii ale gândurilor” ne oferă “germeni de reverie”⁴. O lectură lineară ne-ar priva de reverii. Nu este doar o descriere fenomenologică a intrării în lume a poetului. Poezia vizează intrarea în lume și emanciparea noastră individuală și colectivă. Adevărata valoare dinamică o au “noimele”. Suntem în prezența unei imagini care visează, și în felul acesta viază, invitându-ne să continuăm reveria pe care a creat-o. Căci ce poate fi mai frumos decât să-ți imaginezi noime “aromind / lanurile alămite de nori travertini, / cu culorile vii ale gândurilor”. În felul acesta noimele au devenit “un centru de gravitație poetică”⁵, un centru de interes poetic. Noimele au devenit valori ale contemplării poetice, simbol al profunzimii poetului, expresie a creativității sale și, din nou, prin extensie, a profunzimii și creativității poporului român.

Poezia “Mărturii” este un duet de dragoste al poetului vizionar Gheorghe Apetroae cu patria mamă și cu istoria ei sacră.

Patriei,
Istoria, cupolă de rubin,
e un cântec de arbore
întins peste neam...
E pajura ce-i poartă
în aripi
izvoarele
în culorile de sânge,
pâine și cer;
E cântecul de dor
al trezitelor zări
din Cartea Unirii...

Printre genele zorilor
săgeată cerul arc,
întinsele rădăcini
și trunchiul de Eroii:
arcu noii generații...

Trandafirii cresc temple
din sângele țărânei,
scut și simbol:
Limba și neamul,

⁴ Bachelard, G., Dreptul de a visa, Editura Univers, București, 2009, p. 125

⁵ ibidem, p. 125

marea și cerul
stau mărturii de safire,
Poporului român, Erou!

Valoarea vizionară a poeziei "Mărturii" se desprinde din tandemul "patriei – poporului român", tandem care se încarcă cu noi valențe din perspectiva metaforei sunetului. Consoana "p" prezentă în cele două cuvinte cheie este ca o poartă deschisă simbolic spre adâncimile nebănuite ale acestor două cuvinte cu conotații naționale profunde. Toată paleta de vocale este prezentă în acest tandem. În loc să sugereze o axă a orizontalității, dat fiind compatibilitatea semantică, dimpotrivă, sugerează o axă a verticalității. Patria este vatra care a dat naștere unui popor ales, caracterizat prin acele trăsături de caracter care explodează în ultimul cuvânt din poezie și anume cuvântul "Erou". Ca într-un exercițiu de moralitate fiecare vocală din acest cuvânt este o reiterare a respectivelor vocale prezente în cuvintele cheie. Este o explozie de bucurie și de mândrie națională, explozie care are un ecou de excepție, biruind limitele entității semantice transformând astfel cuvântul "Erou" în ceea ce Bachelard numea germen și rațiune. Eroul este și germenul intrării noastre în universalitate și rațiunea noastră de a dăinui peste veacuri.

Aceste repere ne pot servi drept punct de plecare pentru a experimenta în plan sensibil consonanța dintre imensitatea și intensitatea istoriei poporului român și adâncimea ființei intime. Într-o încercare disperată de a descifra istoria patriei și a transmite această formă superioară de cunoaștere posterității, poetul transfigurează artistic istoria noastră spirituală. Consternați, observăm mlădierea eului național. Pentru a face această mlădiere perceptibilă, poetul leagă infimul de imens. Astfel istoria apare transfigurată ca o „cupolă de rubin”, ca un „cântec de arbore întins peste neam”, ca „o pajură ce-i poartă în aripi izvoarele în culorile de sânge, pâine și cer”, ca un „cântec de dor al trezitelor zori din Cartea Unirii”. Asemenea asocieri demonstrează cum, în plan artistic, se poate depăși contradicția dintre mic și mare, real și ireal, material și transcendent, sugestii interpretative valorificate pe linia interpretării bachelardiene a textului poetic.

În ultima strofă, pentru a pune în evidență elemente ce țin de „psihologia profunzimilor”⁶, „poporului român, Erou”, Gheorghe Apetroae ne proiectează într-un spațiu înalt calitativ unde „trandafirii cresc temple din sângele țărânei, scut și simbol”. Pentru a ne ajuta să experimentăm consistența ființei naționale, poetul apelează la o filozofie a detaliului asociind „limba și neamul, marea și cerul”, care, constituindu-se într-o emanație a memoriei naționale involuntare, parafrazându-l pe Proust, „stau mărturii de safire / Poporului român, Erou!”

Poezia „Judecata dreaptă” ne copleșește încă din prima strofă cu puterea unui adevăr:

Cei cunoscuți, în dreptul de laudă,
lăsați-vă prezentul pentru început
și luați de model neînceputul
întoarcere-i pedepsită pe rug...

Adevărul ce emană din această strofă este ca un bulgăre de nea. Consoana lichidă "l" din cuvântul "dreptul" este cea care asigură prelungirea ecoului vocalei "u" care îl precedă în cuvintele "laudă", "prezentul", "început", "neînceputul" și "rug". Aparent, ultimul cuvânt ne sugerează un deznodământ. Dar, judecata dreaptă este o cale de acces spre puritatea originară a fiecăruia dintre noi care se cere descoperită prin aducerea la nivelul conștiinței a încărcăturii

⁶ Bachelard, G., *Dreptul de a visa*, Editura Univers, București, 2009, p. 160

negative originare din fiecare dintre noi. De abia atunci, imaginea ”rugului” devine expresia luminii desăvârșite și nu a întinericului ce vizează disperare și lipsă de speranță.

Aprecierile de mai sus au netezit drumul pentru a interpreta această strofă din perspectiva „fenomenologiei imaginilor”⁷. Această metodă constă în constituirea imaginii ca „un exces al imaginației”⁸. Pentru a surprinde irealitatea imaginii, legată de o puternică realitate, poetul Gheorghe Apetroae accentuează dialectica lui „început / neînceputul”.

Dar imaginația lucrează nu numai în planul simbolismului sonor sau în planul imaginilor, ci și a ideilor. Poetul creează un exemplu de „idee vis”⁹ când continuă jocul dialecticii, joc ce antrenează opoziții neașteptate: vulturi, corbi versus „zările în care înoată misterele”.

Poetul, psiholog desăvârșit, animat mai mult sau mai puțin conștient de ideologia proustiană conform căreia scrutarea adevărului implică o căutare autentică a sensurilor acestei lumi și în consecință a sensurilor care stau la baza evoluției eului poetic, și prin extensie, a eului național, dorește ca noțiunea de judecată dreaptă din titlul poeziei să nu rămână doar o reprezentare. Astfel, în ultima parte, o imensă dreptate cosmică se află în visul oricărui român despre dreptate. În centrul ei radiază o „geometrie transcendentă”¹⁰ ce se constituie din: „fluvii de umbre, stele-n petreceri, / ce curg pe albastre întinderi / ca erele apașe cu iz de păcat.” Transcendența este dată de data aceasta de dialectica „păcat / lumină”, încărcată de puternice conotații psihologice și metaforice.

Finalul poeziei „cu lumina voastră le înveșmântați” ne proiectează metaforic în miezul unei imagini luminoase. Judecata pronunțată în primele versuri se transformă în stare de vibrație, iar simbolul luminii apare dezumbrit, umanizat, parte integrantă a sufletului românesc în ansamblul său și care se evidențiază prin sufletul fiecărui român în parte.

În poezia intitulată „Timpuri în imagini”, poetul Gheorghe Apetroae deși face un apel la un vocabular care vizează lucruri precise din lumea exterioară, totuși, când intrăm cu adevărat în atmosfera poeziei sale, nu suntem prinși de imaginea acestor lucruri, ci, de ceea ce Liviu Rusu numea „viziunea lăuntrică”, „sensul existențial”¹¹ care nu are un caracter strict individual, ci mai degrabă este emanația conștientului colectiv.

Primele două versuri: „Primordiul vieții / mi l-am oferit trecerii”, pătrund la rădăcina spirituală¹² a cuvântului viață. O citire lirică pune în ecuație cuvintele „vieții” și „trecerii” care trădează o atmosferă plină de profunzimi, așa cum este și sufletul românesc și conștientul colectiv în ansamblul său.

La a doua citire, vom sesiza lucrurile din afară: „verile calde”, „pădurea” „acasă”, „ploile”. Ele ne surprind sensibil în următoarele versuri:

În verile calde
coboram pădurea acasă,
albastră de lumină,
după ploile repezi
flagelată
de zbucium și de neguri.

⁷ ibidem, p. 162

⁸ ibidem, p. 162

⁹ ibidem, p. 162

¹⁰ ibidem, p. 162

¹¹ Rusu, L., *Estetica poeziei lirice*, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 142

¹² ibidem, p. 142

Înlănțuirea versurilor nu intră în contradicție cu logica externă a lucrurilor și fenomenelor naturale. Această înlănțuire corespunde și „logicii interioare”¹³, fiind în armonie perfectă cu simțirea adâncă a poetului.

Poetul, acea parte de sensibilitate individuală, este expresia sensibilității românești, iar reprezentările sale în plan poetic sunt expresia fidelă a imagologiei culturale românești și nu numai. Sensibilitatea care răzbate din reprezentările comentate până acum este cea care face ca părțile succesive să se încadreze armonios în structura globală a poeziei.

Revenind la strofa prezentată în această lucrare o putem interpreta ca o „coborâre în real”¹⁴, căci ce altceva ar putea reprezenta versul „coboram pădurea acasă”. Nu este vorba însă de un real obișnuit, ci de un real transfigurat de simțire poetică. Pădurea este „albastră de lumină”, „flagelată / de zbucium și de neguri”. Antinomia „lumină / neguri” demonstrează cum imaginația surprinde metamorfozele lumii exterioare, pentru a ne conduce în strofa a doua spre lumea interioară.

De pe stânci admiram,
albind, credința mea,
ce creștea în mânăire,
unsă cu mirul de brad,
în canicula verii,
a buștenilor, în balans
purtați de puhoai,
amirosind a rășini.

La prima vedere, strofa induce ideea de ascensiune în ideal „de pe stânci, admiram, / albind, credința mea”. Și totuși, destinul uman este încrustat în brad, în concret, „căci credința mea ce crește în mânăire” este „unsă cu mirul de brad”. Viața este redată metaforic prin imaginea buștenilor „purtați de puhoai”. Dar bradul, simbolul conștientului colectiv, nu acceptă înfrângerea. El este simbolul invincibilității deoarece continuă să poarte în sine mirosul „mirului” și al rășinii, ambele expresia curajului, redat în planul simbolismului sonor prin vibrațiile de excepție ale vocalei deschise ”i”.

Căutând parcă o amintire culturală, din strofa a treia, răzbat accente ale zbaterilor spirituale ale poetului, și, prin extensie, ale poporului român.

Câteodată fremătau sinistru,
în furtunile grele
pădurile albastre
de blesteme mii.

Pentru a păstra viu „lirismul culorii”¹⁵ din imaginea pădurii „albastră de lumină” din prima strofă, în strofa a treia, poetul adaugă lirismul materiei. Pe lunca de stele „se ascundeau / în zăvoaiele de cireși și măslini” „fulgere sinistre, revărsate din cer”. „Lumina cerului lucrează în materie”, spunea Bachelard, construind „labirintul luminii”¹⁶.

Prin acest măreț elogiul bachelardian al culorii, timpurile reflectate în imagini din poezia cu același titlu analizată mai sus, sunt etapele evoluției sufletului și ale minții care ne fac să ne simțim tulburați în fața acestui joc estetic al profunzimilor, specific nu numai sufletului românesc ci și sufletului universal.

¹³ Bachelard, G., *Dreptul de a visa*, Editura Univers, București, 2009, p. 144

¹⁴ *ibidem*, p. 145

¹⁵ *ibidem*, p. 146

¹⁶ *ibidem*, p. 45

Bibliografie

- Wellek R and Warren, A., *The Theory of Literature*, (London, 1949), 8
Rusu L., *Estetica poeziei lirice*, (București: Editura pentru literatură, 1969), 110-142
Bachelard, G., *Dreptul de a visa*, (București: Editura Univers, 2009), 45-162
Apetroae, Gheorghe, *Spirale în imagini*, (Sibiu: Editura Ade Print, 2009), 4-90